

Miroslav Tuma, Ivana Poláková: Štátny ústav pre zveľad'ovanie živnosti v Martine. Martin: 2018, 80 s. ISBN 978-80-570-0190-4.

Jednou z publikácií, ktoré boli prezentované pri príležitosti 100. výročia prijatia „Deklarácie slovenského národa“, ktorou sa Slováci 30. októbra 1918 prihlásili k vytvoreniu spoločného štátu Čechov a Slovákov je aj kniha autorov Miroslava Tumu a Ivany Polákovovej *Štátny ústav pre zveľad'ovanie živnosti v Martine*. Hneď úvodom treba povedať, že publikáciu vítam a chcem predstaviť z hľadiska andragogiky nielen ako vynikajúcu pramennú literatúru k dejinám výchovy a vzdelávania dospelých na Slovenku, ale aj ako inšpiratívnu pre rozvoj andragogiky v oblasti jej poslania v náročných obdobiach turbulentne sa meniacej spoločnosti.

Ak sa v súčasnosti konštatuje, že kvalifikačná štruktúra práceschopného obyvateľstva Slovenska nezodpovedá potrebám vyspelého informačno-znalostného priemyslu a zaostáva za kvalifikačnou štruktúrou pracovníkov vo vyspelých krajinách, obdobná situácia bola na Slovensku pred sto rokmi. Recenzovaná publikácia nám ukazuje jednu z ciest ako k tomuto problému pristupovali v novovzniknutej republike, a osobitne na Slovensku. Pred sto rokmi bolo Slovensko voči Česku v obrovskom hospodárskom deficite a bolo potrebné urýchlene budovať priemyselnú veľkovýrobu.

Vznikajúci priemysel preberal od západných krajín moderné technológie a tie vyžadovali solídnu vzdelanostnú úroveň pracovnej sily. Dobrým krokom bolo, že od vyspelých krajín sa nepreberali len technológie, ale aj prístup k príprave vlastnej kvalifikovanej pracovnej sily formou vzdelávania dospelých. Vzdelávanie dospelých sa vo vyspelých krajinách na konci 19. stor. stalo základnou a preferovanou aktivitou činnosti politických strán, odborov, ale aj vznikajúcich záujmových združení. Vo Veľkej Británii vzniká WEA (Workes Educational Association), v USA Americká asociácia pre vzdelávanie dospelých. Postupne od začiatku 20. storočia sa stáva súčasťou štátnych politik, v roku 1925 už fungovala Svetová organizácia pre výchovu dospelých, ktorej čestným predsedom bol T. G. Masaryk. Aj československá vláda vo všetkých svojich programových materiáloch prezentovala vzdelávanie obyvateľstva ako podmienku hospodárskeho rastu krajiny.

Rozmach priemyslu, obchodu, remesiel a živnostníctva bol ale podmienený kvalifikovanými remeselníkmi, technikmi a inžinierskymi pracovníkmi. Avšak v novovzniknutej ČSR neboli vytvorené inštitucionálne podmienky pre odborné vzdelávanie dospelých, neboli vzdelávacie inštitúcie pre technické a technologické profesie. Perspektívnym cieľom bolo vybudovať komplex odborného vzdelávania od učňovských a majstrovských škôl, cez priemyselné školy až po vysoké školy s technicko-ekonomickým zameraním.

V aktuálnej situácii sa hľadali cesty saturovania naliehavých potrieb urýchlenej prípravy a vzdelávania kvalifikovaných pracovníkov. Schodnou cestou sa javilo zriadenie inštitúcií špecializovaných na „zveľaďovanie“ odbornosti, teda zvyšovanie kvalifikácie remeselníkov a živnostníkov. Tieto by boli strategicky rozmiestnené po republike, aby boli vlakovo dostupné pre záujemcov. Na „zveľaďovacích“ inštitúciách by sa formou krátkodobých a strednodobých kurzov vzdelávali remeselníci a živnostníci v nových technológiách v celom spektre najmä robotníckych profesií. Z toho dôvodu vláda rozhodla vybudovať pre Čechy, Moravu, Sliezske a Slovensko (vtedy vnímané ako spoločné územie s Podkarpatskou Rusou) tri samostatné, štátom riadené a subvencované ústavy pre zveľaďovanie živností a to v Prahe, v Brne, na Slovensku po istých úvahách v Martine, najmä pre tu fungujúcu živnostenskú tradíciu, už existujúce kultúrne inštitúcie s celoslovenskou pôsobnosťou, ale hlavne preto, lebo Martin pre svoju centrálnu polohu mal oveľa výhodnejšiu dostupnosť pre frekventantov kurzov.

Štátny ústav pre zveľaďovanie živností bol zriadený v Martine s pôsobnosťou pre Slovensko a predbežne aj pre Podkarpatskú Rus (vl. č. 28 z 1.2.1923 Z.z.). Martin, vtedy ešte Turčiansky Svätý Martin, bol sídlom Považskej veľžupy, sídlili tu vtedajšie významné celonárodné kultúrne ustanovizne. Od januára 1921 tu pôsobila „Úradovňa štátnej služby živnostensko-zveľaďovacej“ a rozhodlo sa prebudovať túto inštitúciu na nový Štátny ústav pre zveľaďovanie živností. Zriaďovateľom ústavu bolo Ministerstvo priemyslu a obchodu ČSR. Už v roku 1923 vznikali na Slovensku miestne orgány Slovenskej remeselníckej jednoty, ktoré v roku 1924 mali už vyše 5500 členov a svoje Ústredie tiež v Turčianskom Svätom Martine.

Vznik ústavu bol odrazom akútnych potrieb kvalifikovaných remeselníkov nielen pre vznikajúci priemysel, ale aj pre rozvoj živnostníctva. Ústav už pri svojom vzniku rátal s tým, že bude remeselníkov a živnostníkov systematicky odborne vzdelávať, rozvíjať ich vedomosti, schopnosti a pracovné návyky v takom obsahu a rozsahu, aby mohli pružne reagovať na zmeny, ktoré mali už vtedy nebývalo rýchle tempo. Ústav počítal s cyklickými vzdelávacími kurzami pre remeselníkov v takom opakovacom slede, aby účastníci edukačného procesu pozitívne vnímali aj návratnosť finančných prostriedkov, ktoré na ich prípravu venoval štát ale aj tie, ktoré síce v nepomerne menšom rozsahu musel každý účastník vložiť do svojho sebvzdelávania. Ústav predstavoval významnú inštitúciu, ktorá v tomto období prispela k rozvoju odborného vzdelávania dospelých v oblasti remeselných a živnostenských profesií na Slovensku.

Publikácia *Štátny ústav pre zveľaďovanie živností* s podtitulom *Prvá slovenská živnostenská univerzita na Slovensku* v ôsmich kapitolách (okrem úvodu, predhovoru, záveru a viacerých funkčných príloh) predstavuje nielen

ústav samotný, ale ukazuje aj široký spoločensko-politický a hospodársky kontext doby, mesta, vzdelávania remeselníkov a neskoršie osudy tejto inštitúcie. Ukazuje ako ústav prispel k rozvoju profesijného vzdelávania dospelých, hlavne remeselníkov a živnostníkov. Ukazuje tiež zložitost' doby, rozpornosti nového štátu, ale často aj skepsy ako dopadne nová celkom odlišná organizácia hospodárskeho života v novom štáte. Všetko, čo sa tvorilo nadobúdalo nové hodnototvorné rozmery je predstavené v novom pohľade na skúmanú matériu vzniku a existencie Ústavu v hospodársky neľahkom prostredí nového štátu, kedy aj prácu ústavu brzdila a ovplyvňovala hospodárska kríza v období prvej republiky.

Jednotlivé kapitoly sú usporiadané obsahovo systematicky, logicky nadväzne a spolu vytvárajú koncízny celok. Názvy kapitol sú informačne priehľadné a čitateľovi dostatočne predstavujú obsah a členenie publikácie, v ktorom je predstavený Turčiansky Svätý Martin v období vzniku ČSR, rozvoj živnostníctva na Slovensku v poprevratovom období, vznik a pôsobnosť Štátneho ústavu pre zveľádovanie živností v Martine a jeho vývoj po rozpade ČSR, počas Slovenského štátu a po oslobodení v roku 1945. Celkový obraz dopĺňa črta o tom, ako sa dostala do Martina Vysoká škola technická z Košíc a čo tomu všetkému predchádzalo a kapitola Novodobé dejiny rozvoja priemyslu v Martine.

Z metodologického hľadiska zvolili autori zaužívanú a osvedčenú formu spracovania pertraktovanej problematiky s využitím domácej i zahraničnej literatúry, archívnych fotografií a ďalších informačných prameňov. Kniha je nielen autorsky, ale aj výtvarne a polygraficky spracovaná na vysokej profesionálnej úrovni. Je vystrojená množstvom dobových a digitalizačnou technikou spracovaných fotografií s vysokou výpovednou hodnotou. Autentické fotografie dokumentujú účastníkov vzdelávacieho procesu pri výučbe rôznych remeselníckych profesií v odborných výučbových priestoroch a dielňach ústavu. Súčasťou knihy je bohatý zoznam literatúry, resumé v anglickom jazyku a menný register.

Máloktorá vzdelávacia inštitúcia má v dejinách výchovy a vzdelávania na Slovensku takýto dokument o svojom ako recenzovaná kniha autorov M. Tumu a I. Polákovej *Štátny ústav pre zveľádovanie živností v Martine*. Ústav vznikol a rozvíjal svoju činnosť v období, keď sa prejavili naliehavé spoločenské potreby na zmenu kvalifikačnej štruktúry pracovníkov v celom hospodárstve a súčasne neexistovalo inštitucionálne zázemie pre ich zabezpečenie. Martinský Ústav túto úlohu vo veľkom rozsahu satureoval a pripravil veľa odborníkov pre rozvoj živnostníctva a priemyslu na Slovensku, ktorí aj s prispením štátu nadobúdali v kurzoch svoju buď novú kvalifikáciu, alebo si inovovali svoju pôvodnú profesiu. Konceptori vzdelávacích programov Ústavu v rokoch jeho vzniku, teda pred 80 rokmi, si kládli za úlohu zaoberať sa dospelým človekom

interdisciplinárnym spôsobom a širokospektrálnym prístupom v aktuálnom vnímaní profesií a akútnych potrieb v ekonomike, najmä v priemysle.

Recenzovaná publikácia v značnom rozsahu vyplnila medzeru v súčasnej historiografii vzniku a rozvoja vzdelávania dospelých na Slovensku v medzivojnovom období ČSR. Súčasná slovenská andragogika recenzovanou knihou dostala silný podnet na hlbšie preskúmanie základov výchovy a vzdelávania dospelých v kontexte jej historického vývoja a jej komparácie prinajmenšom európskeho formátu. Knihu možno odporučiť nielen andragógom, ale každému, kto má záujem o originálny pohľad na spoločensko-hospodársky kontext kreovania vzdelávacích inštitúcií v medzivojnovnej ČSR. V nemeňšom rade môže byť inšpiratívna pre súčasnú vzdelávaciu politiku ako cestou vzdelávania dospelých podporovať hospodársky rozvoj štátu a zamestnanosť jednotlivcov.

Rozália Čornaničová